ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԴԱՍԱԳԻՐՔ

Է. Տիգրանյանի «Հասարակական շենքերի ճարտարապետական նախագծման հիմունքները» դասագիրքն այս տարի լույս է ընծայել «Հայաստան» հրատարակչությունը:

Հրախտավետ է, որ Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտը ձեռնարկել է մայրենի լեզվով պատրաստել նաև ուրիշ դասագրքեր: Այդպիսի ստվար աշխատության առեղծումը, անշուշտ, կապված է եղել զգալի դժվարությունների հաղթահարման հետ: Թեև հեղինակը ձեռքի տակ ունեցել է նման դասագրքի նախօրինակ (1962 թվականին ռուսերեն նման մի դասագիրք հրատարակել է Մոսկվայի հարտարապետական ինստիտուտի դասախոսների կոլեկտիվը), որից, անշուշտ, օգտվել է նա, այնուամենայնիվ, այդքան ընդարձակ նյութի հավաքումը, դասակարգումն ու արժեքավորումը և համապատասխան մտածումը հեշտավոր է դարձել շնորհիվ երկու հանգամանքի: Նախ՝ հեղինակը բարեխղճորեն ուսումնասիրել է այն 87 տնօրեն աշխատությունների նյութը, որոնց ցուցակը բերված է գրքի վերջին էջերում: Երկրորդ, որ ՀՍՍՀ վաստակավոր շինարար, դոցենտ Էդմոնդ Տիգրանյանը, որպես փորձառու հարտարապետ, տասնյակ տարիների ընթացքում զբաղվել է այնպիսի շինությունների նախագծմամբ, ինչպիսիք են՝ Երևանի պետական համալսարանի մեծ համալիրը, Երևանի երկաթուղային կայանի, օդանավակայանի շենքերը, բաներական և բազմաթիվ այլ կառույցներ:

Գրքի հաջողությանը նպաստել է նաև այն հանգամանքը, որ վերջին տարիներին հեղինակը դասախոսում է Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտում, ունի մանկավարժական մեծ փորձ:

Գրախոսվող դասագիրքը կազմված է 12 գլուխ պարունակող երկու մասերից: Առաջինում շարադրված են հասարակական շենքերի նախագծման ֆունկցիոնալ, տեխնոլոգիական, հաղորդակցական, ֆիզիկա-տեխնիկական, տեխնիկա-տնտեսական հիմունքները: Առաջին գլուխ է նվիրված հարտարապետական կոմպոզիցիայի գեղարվեստական հիմունքների ուսումնասիրությանը:

Երկրորդ մասը նվիրված է հասարակական շենքերի տիպարանությանը, այսինքն՝ նրանց առանձին տեսակների ուսումնասիրությանը, պատմական զարգացմանը, հատակագծային-տարածական լուծումների վերլուծության և նախագծման պայմաններին:

Այս մասում կարմիր բլոկով տեղադրում է մի հիմնական գաղափար՝ հարտարապետության սոցիալական նշանակությունը, նրա էության կապը հասարակության սոցիալական, տնտեսական և բաղաքական կառուցվածքի հետ:

Այս ամենի հետ զիրքը ուսանողին հարուստ գիտելիքներ է տալիս տարբեր տիպերի կոմպոզիցիոն համակարգերի, նրանց արտահայտական և տաեհիզինիկ առանձնահատկությունների մասին, սովորեցնում է վերլուծական մեթոդով օգտվել և ավարտել նախագծման գրագետը:

Հարտարապետության մեջ ոչինչ չկա պատահական և քմահաճ: Նրա հատակագծային, ծավալատարածական կոմպոզիցիան ու արտահայտչամեջը բխում են շենքի նշանակությունից և ֆունկցիայից: Այս հիմնական և հիմարիտ սկզբունքն է դրված առաջին մասի վեց գլուխներում:

Շատ ուսանելի են շենքերի ներքին հարմարությունների ստեղծման և դրանց պահանջներին նվիրված՝ գրքում բերված խորհուրդները: Այսպես, օրինակ, բավարար լուսավորության, տեսանելիության, սանիտարա-հիգիենիկ, բնական և արհեստական լուսավորության պահանջները ու նրանց կապը հարտարապետության հետ շարադրված են տրամաբանական ու համոզիչ ձևով:

Գրքում զգալի տեղ է հատկացված հասարակական շենքերի տիպարանությանը, ընդգրկում է գրեթե նրա բոլոր տիպերը, բացառությամբ կրկեսների և բանգարանների:

Շենքերը խմբավորված են ըստ նրանց ֆունկցիոնալ նշանակության, այսինքն՝ «Ուսումնադաստիարակչական շենքեր», «Հանդիսատեսային շենքեր», «Սպորտային կառուցվածքներ», «Տրանսպորտային շենքեր» և այլն:

Դրանցից ամեն մեկը բացի ընդհանուր կողմերից, որոնք ուսումնասիրված են գրքի առաջին մասում, ունի նաև նախագծման իր առանձնահատկություններն ու ֆունկցիոնալ-տեխնոլոգիական պահանջները: Դրանք հատուկ են միայն առանձին վերցրած տվյալ շենքին, որոնք և կանխորոշում են նրա հատակագծային-տարածական կառուցվածքը, նպատակում հարտարապետական-գեղարվեստական կերպարի բացահայտումը:

Ամեն մի բաժնի սկզբում տրված է համառոտ պատմական ակնարկ տվյալ շենքի տիպի առաջացման և զարգացման մասին: Ակնարկի հիմնական նպատակն է ցույց տալ հասարակական շենքի հարտարապետության կապը ժամանակի և շրջապատի հետ:

Օրինակ, բաներական շենքերին նվիրված ենթագլխում հեղինակը ուսանողի ծանոթություն է այս տիպի շենքերի հետ սկսում է հին Հունաստանից, ապա անցնում Հռոմին և այլ միջնադարին: Վերջում բերվում են 20-րդ դարի 2-րդ կեսում նկատվող՝ բաներների վերակառուցման տենդենցներն ու դրանց վերաբերող օրինակները: Այս ամենից հետո միայն շարադրվում է ժամանակակից բաներների նախագծման պայմաններն ու տեխնոլոգիական պահանջները:

Ցառարկելով նման ոչնչային, այնուամենայնիվ, չի կարելի չնկատել, որ ենթագլուխը մի փոքր ծանրաբեռնվել է պատմական արվեստագետներով, իսկ հիմնական բովանդակությունը՝ նկատելիորեն նեղմացել: Չէ՞ որ նումական բաներների էությունը որոշ չափով ուսումնասիրվում է նաև հարտարապետության պատմության դասընթացում, ուստի, այստեղ կարելի էր այդ մասին խոսել շատ ավելի նեղիրն:

Նույնը կարելի է ասել նաև մյուս՝ երկաթգծային կայարանների և օդանավակայանների, բուսական, առևտրական, սպորտային և այլ տիպի հասարակական շենքերի ու կառուցվածքների նախագծման հարցերին նվիրված գլուխների մասին:

Դրանց բովանդակության մեջ կա մի ուրիշ առանձնահատկություն. դա տարբեր սկզբունքային, հատակագծային-տարածական լուծումների համեմատություններն են, որոնք հնարավորություն են տալիս ուսանողին ծանոթանալ դրանց գրական և բացատրական կողմերին:

Առանձին ուշադրության արժանի է գրքի ցուցադրական մասը՝ լուսանկարները ու գծագրերը (500-ից ավելի): Դրանց ընտրությունը, քանակն ու տրակը հիմնականում հաջող են: Ճիշտ է գտնված մատուցման ձևը: Բացի տեքստի հետ տրված լուսանկարներից, ամեն մի գլխի վերջում բերված է գրաֆիկական նյութը՝ առանձին բերթերով, որոնց խմբավորված են ավելի ենթաբեմային կամ ենթագլխին վերաբերող գծագրերը: Հնարած բերթերի տեղադրումը միշտ չէ, որ հիշտ է կատարված, այդ մեթոդը լավ է լուսաբանում տեքստը:

Հրախտավետ է, որ գրաֆիկական մասում տեղ են գտել նաև հայկական հարտարապետության օրինակներ:

Գծագրերին և լուսանկարներին կից տեքստերը մեծ մասամբ արտահայտում են նյութի էությունը, դրական, բացասականը, տարբերվը, նշվում է հեղինակի ազգանունը: Այսպիսով, գծագրերն ու լուսանկարները դառնում են խոսուն, լրացնում ուսանողի իմացությունը:

Բացի երկրորդ մասի գլուխների ծանրաբեռնվածությունից, ինչի մասին արդեն ասվեց, կան նաև այլ բացեր: Օրինակ, առաջին մասի հարտարապետական կոմպոզիցիայի տեսությանը նվիրված գլխում զգացվում է վերլուծության ոչ լիակատարություն: Հայտնի է, որ 40-ական թվականներից սկսած համաշխարհային հարտարապետությունն ապրեց (և ապրում է) մեծ փոփոխություններ, որոնք ազդեցին նաև հարտարապետական գիտության վրա: Սակայն ցայսօր հարտարապետական կոմպոզիցիայի տեսությունը դեռ չունի գիտական նոր մեկնաբանություն:

Դիտակցելով այդ փաստը, դասագրքի հեղինակը փորձ է արել ընդարձակել (տվյալ առնմանհնարում) գոյություն ունեցող տեսության շրջանակները, ցույց տալ այդ բեկումը, դրա համար նա տեքստը բացրել է հարազույն սկզբունքներով և օրինակներով, բայց դեռ չի հաջողվել հասնել հարտարապետական կոմպոզիցիայի տեսության խնդիրների լիակատար մեկնաբանությանը:

Հանելի է նշել, որ հեղինակին հաջողվել է գտնել շարադրանքի պարզ ու մատչելի աճ, որի շնորհիվ տեքստն ընթերցվում է սահուն, ընթերցողը կենտրոնանում է, ընկալում բովանդակությունը:

Դասագրքում նկատվում են տերմինաբանական վրիպումներ, առաջներից վերցրած բառերի տառացի բարգմանություններ: Օրինակ, зрительный зал-ը հայերենում դարձել է դիտադահլիճ, մինչդեռ վաղուց ընդունված է ասել հանդիսարան: Помещение-ն դարձել է՝ հերթիճ տենյակներ ու արահներ և այլն: Սրան և դանլիճ բառերը հաճախ են կրկնվում. չի հասկացվում, դրանք հույնիմաստ բառե՞ր են, թե՞ ոչ:

Միստեմ բառը հայերենում համակարգն է. համակարգությունը, իսկ գրքում ամենուրեք հանդիպում ենք «տիստեմ մի ենք»:

Այս խնդրի վրա մենք ուշադրություն չենք դարձնի, եթե գոյություն չունենար այն հիշտ կարծիքը, որ ամեն մի նոր գիտական աշխատություն մյուս խնդիրների դրական լուծման հետ պետք է հարատացնի նաև լեզվի մասնագիտական բառարանը:

Է. Տիգրանյանի «Հասարակական շենքերի հարտարապետական նախագծման հիմունքները» աշխատությունը ոչ միայն բուհական դասագիրք է ուսանողների համար, այլև իր բազմաթիվ արժանիքներով գործնական ձեռնարկ՝ նախագծող հարտարապետների համար:

Տ. ՄԱՐՈՒԹՅԱՆ
ՀՍՍՀ վաստակավոր շինարար, հարտարապետության թեկնածու

ԳՐԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆ